

цих митців і про вплив досвіду, який вони пережили під час революції (передусім досвіду єврейських погромів в Україні), на вибір тем для творчості. Продовжив розмову виступ харків'янина Євгена Котляра «Передчуття апокаліпсису: образи синагог і тема краху єврейського світу в мистецтві революційного часу». Подальша дискусія стосувалася відбиття теми погромів у творчості єврейських митців першої половини ХХ ст. Закрила секцію доповідь Ірини Мелешкіної (Київ) «Драматична студія Культур-Ліги. Створення єврейського театру нової доби». Під час обговорення було порушено проблему точного визначення місць, де єврейські театральні колективи часів революції й пореволюційного десятиліття ставили свої вистави.

Захід завершився круглим столом (модерував Дмитро Толкач) про перспективи дослідження історії євреїв в Україні та про можливу тематику наступних конференцій Української асоціації юдаїки.

17 жовтня 2017 р. для учасників конференції було влаштовано екскурсію єврейськими місцями київського Подолу, яку провела наукова співробітниця Центру дослідження історії та культури східноєвропейського єврейства Олександра Уралова.

Сергій Гірік

Національний університет
«Києво-Могилянська академія»
sergiusz.1985@gmail.com

**Всеукраїнський науково-практичний семінар
«Музейний простір: збереження та презентація предметів
юдаїки. Обмін досвідом»
(Кривий Ріг, 18–20 жовтня 2017)**

18–20 жовтня 2017 р. у Кривому Розі відбувся Всеукраїнський науково-практичний семінар «Музейний простір: збереження та презентація предметів юдаїки. Обмін досвідом». У ньому взяли участь музеологи й відомі українські дослідники. Цей форум організували Громадська організація «КЕТЕР» і місцевий Музей культури єврейського народу та історії Голокосту «Музей Михайла Мармера».

Перший день професійної зустрічі відкрила голова ГО «КЕТЕР», і директорка «Музею Михайла Мармера» Світлана Піддубна. Вона наголосила, наскільки важливі такі заходи для фахівців у галузі знань про музейні артефакти та, зокрема, предмети юдаїки. Такі семінари дають змогу обговорити й вирішити у фаховому полі проблеми, пов'язані з демонстрацією та збереженням культурних надбань єврейської спадщини.

Після привітального слова розпочалася перша панель. У доповіді «Українські євреї у багатоетнічній парадигмі історії України» Ігор Дворкін (Харків) порушив загальні питання щодо місця українських євреїв у поліетнічній історії нашої держави. Він наголосив, що в сучасній історіографії існує лише кілька узагальнювальних праць, присвячених історії українського єврейства. Це, однак, не зменшує актуальності тематики, адже постійно виходять друком нові розвідки, науково-популярні нариси й дослідження, які описують різноманітні аспекти життя єврейського населення. Вони, таким чином, включають, нові факти й нарativi до історії України.

Не менш цікавим був виступ Юрія Чирви (Кривий Ріг) про долю євреїв Криворізького регіону в період революції 1917–1921 рр. У доповіді «Доля євреїв Катеринославщини та Херсонщини в період національно-визвольних змагань українського народу (1917–1921 рр.)» він підкреслив, що в бурхливі роки революції та громадянської війни єврейство було не тільки об'єктом переслідувань і кривавих репресій. З 1917 р. євреї були серед найзавзятіших активістів у суспільному, політичному й культурному житті. Чирва відзначив, що, аналізуючи історію боротьби українських повстанців проти червоних військ, мало хто з істориків приділяє увагу ставленню військових лідерів до єврейського населення. Дослідник запропонував аргументи на користь того, що командири дивізій і повстанських формувань, які не співпрацювали з радянськими військами, не дозволяли антиєврейських акцій.

Вадим Яшин (Кривий Ріг) присвятив свою доповідь темі «Єврейські погроми на Півдні України у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.». Історик відзначив, що в науковому середовищі від часу погромів дотепер існують розбіжності у визначенні чинників, які сприяли єврейським погромам на півдні України. Потребують поглибленого вивчення соціальний склад погромників, їхнє походження та мотиви, з яких вони коїли злочини проти єврейства.

У виступі Миколи Гороха (Чернігів) «Євреї та Торгсін (1930–1936)» дослідник простежив зв'язок між українським населенням і євреями впродовж окресленого періоду та розповів про проблеми та здобутки у дослідженні історії Торгсіну в українській історіографії. Він пояснив основні функції цієї організації та її значення в економічному й національному житті радянських громадян на території України в міжвоєнну добу.

Після цього результати свого дослідження на тему «Голокост на Криворіжжі: виконавці та жертви» представив увазі слухачів Роман Шляхтич (Кривий Ріг). Раніше невідомі архівні документи дали йому змогу виявити нові дані про виконавців і жертв геноциду, висвітливши особливості Голокосту на Криворіжжі.

На другій панелі семінару виступили фахівці, які опікуються питаннями збереження єврейської культурної спадщини в Україні.

Доповідь директора Українського центру вивчення історії Голокосту Анатолія Подольського (Київ) на тему «Культура пам'яті про жертви націонал-

соціалізму в сучасній Україні» стосувалася актуального стану культури пам'яті серед українців і перспектив її розвитку. Дослідник ознайомив учасників семінару з концепціями колективної пам'яті щодо історії Другої світової війни, які сформулювали зарубіжні колеги.

До цієї тематики долучилася Наталія Рудницька з Житомира. Дослідниця продемонструвала, як вона використовує усні, писемні й візуальні джерела, розповідаючи студентам про історію євреїв Житомирщини. Вона поділилася досвідом реалізації проектів завдяки яким вдається інкорпорувати історію євреїв України до курсів із історії України.

Пізніше про свій досвід розповіли музеологи, які фахово опікуються збереженням юдейських артефактів.

Ірина Сергеева, завідувачка відділу фонду юдаїки Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ), виступила з доповіддю «Музей и Архив Еврейского историко-этнографического общества (1914–1929)». Вона ґрунтовно проаналізувала, як було зібрано й опрацьовано архіви в першій половині ХХ ст. та як поетапно формувалися й розвивалися зібрані колекції, що містять унікальні твори мистецтва ашкеназьких євреїв в Україні. Крім того, вона продемонструвала фото з архіву й музею Єврейського історико-етнографічного товариства 1913–1930 рр.

Викладачка магістерської програми з юдаїки в Національному університеті «Києво-Могилянська академія» і співробітниця відділу фонду юдаїки Інституту рукопису НБУВ Тетяна Батанова у своїй доповіді порушила питання про те, як зберігають українсько-єврейську їдишомовну спадщину.

Данило Нікітін (Київ) розповів про твори єврейських митців з українських музейних колекцій.

Другий день семінару було присвячено збереженню та презентації предметів юдаїки в українських музеях. Учасники форуму отримали змогу поділитися здобутками та труднощами у своїй діяльності.

Випускниця магістерської програми з юдаїки в НаУКМА і співробітниця Українського центру вивчення історії Голокосту Надія Уфімцева повідомила про методи збереження єврейських книг. Вона також зачепила тему дослідження позначок на них. За її поясненнями, додаткове вивчення архівних і бібліотечних позначок дає змогу встановити історію колекції чи зібрання. У різні історичні періоди зберігання єврейської документальної спадщини було дуже складним завданням, однак усе ж таки можна сформулювати уявлення про розмаїття релігійних і світських установ, умов їхньої діяльності й особливості формування їхніх бібліотечних фондів.

Наукова співробітниця Вінницького обласного краєзнавчого музею Алла Ліпська презентувала фотоколекцію матеріалів з історії євреїв Східного Поділля, розповівши про реставрацію музейної експозиції та джерела, з яких надходять до колекцій нові предмети.

Старший науковий співробітник Музею історичних коштовностей України Світлана Палатна (Київ) поділилася досвідом роботи з артефактами з юдаїки й можливостями демонструвати цю частину колекції відвідувачам. Під час виступу на тему «Срібна юдаїка XVIII–XX ст. у зібранні Музею історичних коштовностей України (МІКУ)» музеологиня представила унікальну колекцію пам'яток єврейської культури, що зберігається в її установі, і повідомила, кому раніше належали представлені в ній предмети, яке значення вони відігравали в житті релігійних громад чи приватних осіб, а також приділила увагу особливостям дослідження експонатів, з якими стикаються співробітники музею.

Про труднощі й перспективи формування колекції юдаїки розповіла Вікторія Мудрицька (Чернігів). У доповіді «Збереження та презентація предметів юдаїки у Чернігівському історичному музеї ім. В. В. Тарновського» вона продемонструвала предмети та книги, які періодично надходять до її установи з різних фондів: із колишньої чернігівської синагоги, від приватних осіб чи теперішніх єврейських благодійних фондів міста. Доповідачка зазначила, що такі жертви не лише сприяють поступовому наповненню експозиції, а й мотивують музей проводити міжнародні семінари з релігійної та культурної спадщини єврейства Лівобережної України.

Захід продовжився екскурсією містом. Світлана Піддубна ознайомила учасників із єврейським Кривим Рогом. Вони мали змогу відвідати місце, де колись існувала двоповерхова Хоральна синагога, окремі житлові квартали євреїв-колоністів і «криворізькі бабині яри».

Під час завершальної (третьої) панелі фахівці, які приїхали до «Музею Михайла Мармера» з усіх регіонів України, поділилися своїми враженнями про результати триденної роботи.

Дослідники виокремили коло проблем в українських музеях, які мають колекції артефактів юдаїки, та визначили низку завдань, котрі можна й потрібно вирішувати. Колеги з різних міст обговорили шляхи співпраці в демонстрації колекцій юдаїки.

Статті за матеріалами доповідей і фото артефактів, продемонстрованих під час виступів, було видано окремим збірником під назвою «Музейний простір: збереження та презентація предметів юдаїки».

За деякий час після завершення семінару в «Музеї Михайла Мармера» відбулася презентація цієї книжки. Захід відвідали викладачі Криворізького державного педагогічного університету (автори статей, що увійшли до збірника), а також студенти історичного факультету, вчителі та учні криворізьких шкіл. Автори статей розповіли, чому обрали відповідну тематику досліджень, і пояснили її значення для розвитку історичної науки в Україні.

Маріанна Шпак

Музей культури єврейського народу та історії Голокосту
«Музей Михайла Мармера» (Кривий Пир)
marishpak13@gmail.com